

ปัจจัยที่กำหนดลักษณะความร่วมมือของอาเซียนในยุคหลังสงครามเย็น

ทศวรรษที่ 1990 อาจจะได้ถือว่าเป็นทศวรรษใหม่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากเป็นจุดพลิกผันของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับโลก ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างในระดับภูมิภาคด้วย จนเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดระเบียบใหม่¹ โดยที่การสิ้นสุดของสงครามเย็นได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการในระบบระหว่างประเทศได้แก่ การยุติการเผชิญหน้า และการแข่งขันทางอุดมการณ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจ ตลอดจนการที่ประเทศต่าง ๆ หันมาให้ความสนใจกับประเด็นทางเศรษฐกิจมากขึ้นกว่าที่ผ่านมาในอดีต โดยทุก ๆ ฝ่ายต่างก็ต้องการแสวงหาความได้เปรียบในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งที่กระทำได้ตามลำพัง และที่ต้องกระทำร่วมกับประเทศอื่นๆ ความเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการสิ้นสุดสงครามเย็นเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ส่วนต่างๆ ของโลกอย่างกว้างขวาง ซึ่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

ในส่วนของผลกระทบที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด อาจแบ่งออกได้เป็น ห้าประการดังนี้ (1) ดุลย์อำนาจอันเกิดจากสภาวะของการแข่งขันทางอุดมการณ์ระหว่างมหาอำนาจ อันได้แก่สหรัฐฯ-สหภาพโซเวียต-จีนในยุคสงครามเย็นได้สิ้นสุดลง (2) พร้อมๆ กับที่เกิดการเพิ่มบทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจของมหาอำนาจในภูมิภาคไม่ว่าจะเป็นจีนหรือญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามเย็น (3) นอกจากนี้ความขัดแย้งในกัมพูชาซึ่งเคยถือว่าเป็น “ภัยคุกคาม” หลักของอาเซียน ในช่วงทศวรรษที่ 1970 ได้หายไป (สาเหตุหลักที่สำคัญส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการสิ้นสุดสงครามเย็น) (4) ภัยคุกคามดั้งเดิมที่มีความเก่าแก่กว่าปัญหาในกัมพูชา (อันเป็นปัญหาพื้นฐานของภูมิภาค) ยังคงอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหากรณีพิพาททางพรมแดน เช่น ความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ (5) ภัยคุกคามในลักษณะใหม่ซึ่งเกิดจากการแข่งขันทางอาวุธของอาเซียน ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดสภาวะของ “ความหวาดระแวง” (6) ในขณะที่สถานการณ์แข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเข้มข้นขึ้นอย่างมากในปัจจุบันได้ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทาง

¹ ธีระ นุชเปี่ยม, “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้,” เอเชียรายปี (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 38.

เศรษฐกิจระหว่างประเทศในส่วนต่างๆของโลก อาเซียนซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศที่มีอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงของเอเชีย ก็จำเป็นต้องแสวงหาวิถีทางที่จะสร้างความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ท่ามกลางกระแสความขัดแย้งที่ยังคงอยู่ในภูมิภาค

นอกจากนั้นในส่วนของความสัมพันธ์ภายในระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเองก็ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเป็นลำดับ จากในอดีตที่ประเทศเหล่านี้เคยมีกรณีพิพาทระหว่างกันจนเกือบถึงขั้นที่ให้ความรุนแรงต่อกัน แต่ต่อมาเมื่อมีการก่อตั้งอาเซียนแล้ว ประเทศสมาชิกอาเซียนก็สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และยังมีการปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน จนทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติภายใต้บรรทัดฐานของกรอบความร่วมมือ ซึ่งประเทศเหล่านี้ยึดถือเป็นกฎเกณฑ์หลักร่วมกันในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ² ประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันมาเกือบจะสามสิบปีทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้เรียนรู้จักกันมากขึ้น และตระหนักถึงผลประโยชน์ของการอยู่ร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่า อาเซียนในยุคปัจจุบันเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีความสมานฉันท์เป็นอย่างมาก แม้ในบางกรณีนี้อาจจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ย่ำแย่จนถึงขั้นที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกแต่อย่างใด

ดังที่เกริ่นไปข้างต้นว่า ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของระบบระหว่างประเทศภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น แต่ปัญหาก็คือ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศจะส่งผลกระทบต่อความร่วมมือทางการเมืองของอาเซียนในยุคหลังสงครามเย็นอย่างไร วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะศึกษาถึงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในฐานะที่เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดลักษณะ และขอบเขตความร่วมมือทางการเมืองของอาเซียนในยุคหลังสงครามเย็น โดยเน้นว่า ความร่วมมือระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นเมื่อตัวแสดงต่างๆ ที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันเห็นว่าคุณคณามีภัยคุกคาม หรือผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน ซึ่งลำพังศักยภาพ และทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมีอยู่นั้นไม่สามารถช่วยให้จัดการกับภัยคุกคาม หรือบรรลุถึงผลประโยชน์เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามต้องการ³

² Dewi Fortuna Anwar, "Twenty-Five Years of ASEAN Political Cooperation," in *ASEAN in a Changed Regional and International Political Economy*, Hadi Soesastro, ed., (Jakarta : Centre for Strategic and International Studied, 1995) p. 117.

³ K. J. Holsti, *International politics : A framework for analysis*, 1992.

เมื่อนำกรอบความคิดดังกล่าวมาพิจารณาประกอบกับความเชื่อที่ว่า ลักษณะเด่นของระบบระหว่างประเทศภายหลังยุคสงครามเย็น คือ การเกิดความท้าทาย และโอกาสใหม่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อตัวแสดงต่างๆ ในระบบระหว่างประเทศอย่างไม่เคยมีมาก่อน⁴ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงเปลี่ยนแปลงในระบบระหว่างประเทศในฐานะที่เป็น (1) ความท้าทายใหม่ หรือภัยคุกคาม และ (2) โอกาส หรือผลประโยชน์ที่อาเซียนและประเทศ (ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับร่วมกัน) ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อลักษณะและขอบเขตของความร่วมมือทางการเมืองของอาเซียนได้

ความท้าทายที่เป็นลักษณะเด่นประการสำคัญของระบบระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น และมีอิทธิพลต่อการคงอยู่ หรือล่มสลายของตัวระบบระหว่างประเทศเองก็คือ “ความไม่แน่นอน” (uncertainty) ของสถานการณ์ในระบบระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากสภาวะที่ยังไม่มีระเบียบระหว่างประเทศปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ซึ่งนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แสดงความคิดเห็นว่า ความไม่แน่นอนเหล่านี้จะกลายเป็นภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของอาเซียน และประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อื่นๆ สำหรับภัยคุกคามในยุคหลังสงครามเย็นยังอยู่ในลักษณะที่คลุมเครือ และเป็นเรื่องของการคาดการณ์ (ขณะที่ภัยคุกคามในยุคสงครามเย็นนั้นมักจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากกว่า) ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นในยุคหลังสงครามเย็นมีสาเหตุมาจากประเด็นปัญหาหลายประการ เช่น

1. ปัญหาเรื่องโครงสร้างทางอำนาจ (power structure)

ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามเย็น ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กังวลว่า บทบาทของสหรัฐฯ ในฐานะผู้รักษาดุลย์ในภูมิภาคจะยังคงดำเนินไปเช่นเดิมหรือไม่ การสิ้นสุดลงของระบบสองขั้วอำนาจ ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องเผชิญหน้ากับช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่มีแนวความคิดใดสามารถอธิบาย หรือบ่งชี้ได้ว่า ระบบระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็นจะมีลักษณะอย่างไร แต่มีสิ่งหนึ่งที่หลายฝ่ายยอมรับร่วมกันก็คือ สภาพการณ์เช่นนี้เองที่สร้างความไม่แน่นอน ซึ่งไม่ได้ส่งผลดีต่อเสถียรภาพในภูมิภาคแต่อย่างใด⁵

⁴ Rita Patiyasevi, “Conflict Resolution in ASEAN,” *Nation*, (5 March 1994) : 4.

⁵ Kusuma Snitwongse, “Structural Changes in Asian-Pacific International Relations : Impact on Southeast Asia”, *Hitotsubashi Journal of Laws and Politics* (1994) : 36.

การลดบทบาททางการเมือง และการทหารของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ส่งผลกระทบต่อหลายประการ ทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่น ปัญหาโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีระหว่างสหรัฐฯ กับประเทศในภูมิภาคนี้ ซึ่งได้ลดความผูกพันลงเมื่อมีการถอนฐานทัพ และกองกำลังบางส่วนออกไป เช่น กรณีของฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. 1992 การย้ายกองกำลังบางส่วน of สหรัฐฯ ออกไปยังส่วนอื่นๆ ของโลกทำให้มองได้ว่าสหรัฐฯ ได้ลดความสำคัญของภูมิภาคนี้ลง⁶ พฤติกรรมของสหรัฐฯ เช่นนี้ทำให้หลายฝ่ายหวั่นเกรงในแง่ของความไม่มีเสถียรภาพในระบบระหว่างประเทศ⁷ และอาจจะทำให้เกิดสภาวะสูญญากาศทางอำนาจ ที่จะเปิดโอกาสให้เกิดการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศมหาอำนาจระดับรองในภูมิภาคได้

2. การเพิ่มแสนยานุภาพทางการทหารของประเทศมหาอำนาจระดับภูมิภาค

ความหวั่นเกรงว่า ระบบระหว่างในยุคหลังสุดสงครามเย็นจะไม่มีเสถียรภาพนี้ถูกตอกย้ำจากบทบาทของมหาอำนาจระดับภูมิภาค ได้แก่ จีน และญี่ปุ่นที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร⁸ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแสนยานุภาพทางการทหารของจีน ซึ่งถือว่าเป็นประเทศใหญ่ และมีความเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจ โดยจีนได้เพิ่มบทบาทด้านต่างๆ ในภูมิภาค ที่รวมไปถึงการสร้างเสริมแสนยานุภาพทางทหาร จนทำให้หลายฝ่ายหวาดเกรงว่า จีนอาจจะกลายเป็นมหาอำนาจที่นิยมการขยายอำนาจ⁹ เพราะจีนเป็นประเทศที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ และยังทำการวิจัย และพัฒนาทั้งอาวุธตามแบบ และอาวุธนิวเคลียร์อย่างต่อเนื่อง¹⁰ นอกจากนี้ในส่วนของความก้าวหน้ากำลังทางการรบนั้น จีนได้พัฒนากำลังทางน้ำเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางทะเล และดินแดนที่ยังคงเป็นปัญหาใน

⁶ Desmond Ball, "Trend and Military Acquisition in the Region : Implications For Security and Prospects for Constraints and Controls", paper prepared for Workshop V, The Seventh Asia-Pacific Roundtable, ASEAN Institutes of Strategic and International Studies (ASEAN-ISIS), Kuala Lumpur, Malaysia, 6-9 June 1993.

⁷ Strait Times, (8 July 1993) : 14.

⁸ Jusuf Wanadi, "Toward the New Regional Order for ASEAN," The Indonesian Quarterly (2) 1991 : 108.

⁹ Gary Klintworth, International Herald Tribune, (11 May 1994) : 6.

¹⁰ Parick E. Tayler, Bangkok Post, (6 October 1993) : 1-2.

การอ้างสิทธิ์ในทะเลจีนใต้ ประกอบกับจีนต้องการจะหาทางลงสู่มหาสมุทรอินเดียเพื่อเป็นการสกัดกั้น อิทธิพลของอินเดียในน่านน้ำดังกล่าว ด้วยเหตุนี้จีนจึงพยายามฉวยโอกาสที่จะแผ่อิทธิพลมายังพม่า ปრაการณณ์เช่นนี้สร้างความหวาดวิตกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมาก

ในส่วนของญี่ปุ่นนั้น ถึงแม้บทบาททางการเมือง และการทหารของญี่ปุ่นในยุคหลัง สงครามเย็น จะมีลักษณะในทางบวกมากกว่าบทบาททางการเมือง และการทหารของจีนในช่วงเวลา เดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมกิจกรรมการรักษาสันติภาพ กับสหประชาชาติในกรณี วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย แต่ก็ยังเป็นที่น่าสนใจว่า การที่ญี่ปุ่นตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับจุดที่ยังคงมี ความตึงเครียด หรือความขัดแย้งที่รุนแรง เช่น คาบสมุทรเกาหลี และความกังวลของญี่ปุ่นเองเกี่ยวกับ สถานการณ์ในกรณีพิพาทเหนือหมู่เกาะสแปรตลี¹¹ ทำให้ญี่ปุ่นต้องให้ความสำคัญกับกองกำลังป้องกัน ประเทศของญี่ปุ่น เพราะเมื่อพิจารณาจากค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศของญี่ปุ่น ซึ่งถึงแม้จะมีอัตรา ส่วนเพียงร้อยละหนึ่งเมื่อเทียบกับค่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) แต่เมื่อตีค่าออกมาเป็นตัวเลข มูลค่าของตัวเงินที่ญี่ปุ่นใช้จ่ายเกี่ยวกับการทหารและการป้องกันประเทศ ดังแสดงในตารางที่ 2 และ 3 จะเห็นได้ว่าเป็นจำนวนเงินมหาศาล และมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นทุกปี (ดูแนวโน้มค่าใช้จ่ายทางการทหารที่เพิ่ม ขึ้นที่กราฟรูปที่ 2) ทั้งๆ ที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ญี่ปุ่นมีสัญญาพันธมิตรกับสหรัฐฯ ซึ่งหมายความว่า สหรัฐฯ จะให้การคุ้มครองญี่ปุ่นในกรณีที่ถูกรุกรานจากภายนอก ดังนั้นญี่ปุ่นจึงไม่จำเป็นต้องเพิ่มกำลัง รบในการป้องกันตัวเองจากที่เคยเป็นอยู่ สภาวะการณ์ที่สวนกระแสนี้เองที่สร้างความไม่ไว้วางใจให้กับ ประเทศต่างๆ ในภูมิภาค

¹¹ Cleare Hollingworth, *The Nation*, (16 January, 1994) : 6.

ตารางที่ 2 แสดงค่าใช้จ่ายทางการทหารของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เปรียบเทียบเป็นร้อยละโดยคำนวณจากค่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ของประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980-1989

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Northeast Asia										
China	5.3	4.3	4.1	3.7	3.2	2.7	2.4	2.3	1.9	1.9
Japan***	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Korea, North	10.7	11.5	11.8	12.3	12.0	-	-	9.5	8.7	8.9
Korea, South	5.9	6	5.8	5.3	4.9	4.9	4.7	4.5	4.6	4.4
Taiwan	6.6	6.7	7.3	6.8	6.1	6.4	5.9	6.3	6	6
Southeast Asia										
Indonesia	3.8	3.7	4.2	3.7	3.5	3	3	2.5	2.3	2
Malaysia	6.4	8.1	7.9	6.9	5.5	5.6	5.9	6.1	6.3	4.6
Philippines	2.2	2.2	2.3	2.2	1.5	1.3	1.4	1.3	1.3	1.7
Singapore	5.0	5.1	5.1	4.5	5.5	6.5	6.3	5.8	5.5	5.1
Thailand	5.1	4.8	4.9	5.0	5.0	5.0	4.7	4.3	4	3.2

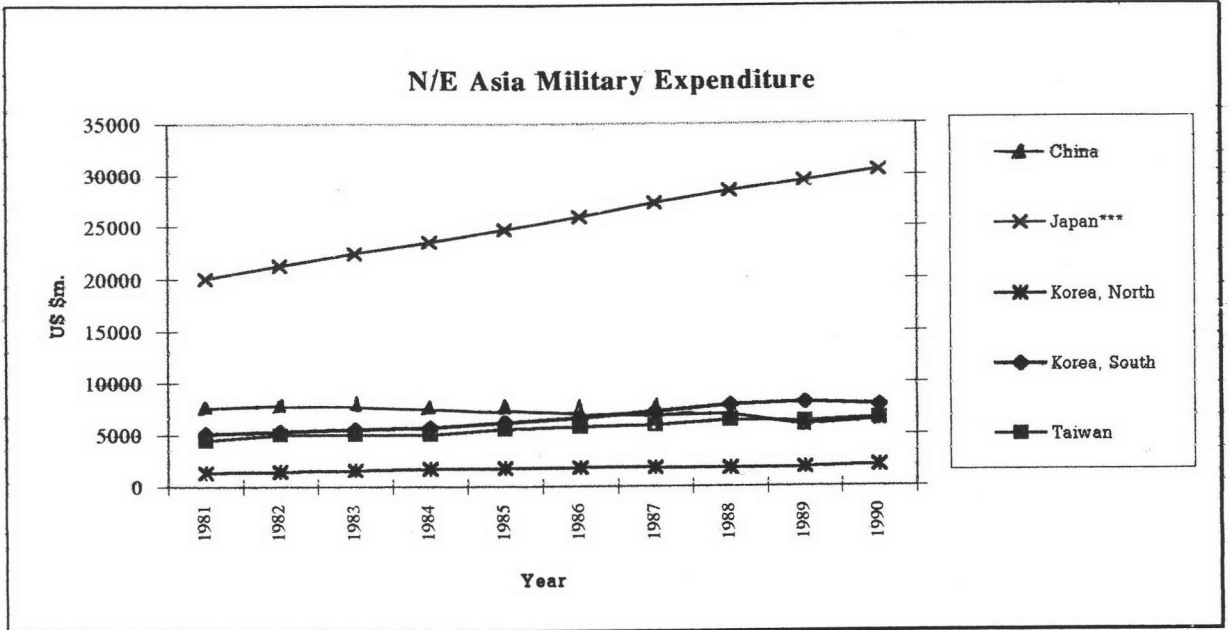
แหล่งที่มา SIPRI Yearbook 1991 : World Armaments and Disarmament, Stockholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, pp. 174-178.

ตารางที่ 3 แสดงค่าใช้จ่ายทางการทหารของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : มูลค่าตัวเลขต่อหน่วยเท่ากับล้านเหรียญสหรัฐ US \$m. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราประจำปี ค.ศ. 1993

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Northeast Asia										
China	7600	7800	7700	7600	7200	7100	6800	6900	5800	6400
Japan***	20028	21291	22400	23504	24672	25924	27289	28521	29491	30483
Korea, North	1349	1454	1583	1713	1765	1783	1781	1743	1821	2003
Korea, South	5103	5318	5535	5675	6135	6593	7195	7865	8057	7827
Taiwan	4432	5000	5043	5007	5526	5704	5891	6348	6282	6562
Southeast Asia										
Indonesia	2596	2505	2451	2410	2116	2163	1960	1877	1882	1700
Malaysia	2132	2129	1990	1742	1716	1664	2406	1589	1723	1884
Philippines	815	854	851	550	422	463	478	520	705	676
Singapore	816	866	845	1107	1258	1218	1230	1321	1381	1433
Thailand	1808	1895	2031	2174	2240	2182	2181	2161	2146	2392

แหล่งที่มา SIPRI Yearbook 1991 : World Armaments and Disarmament, Stockholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, pp. 174-178.

รูปที่ 2 กราฟแสดงค่าใช้จ่ายทางการทหารของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981-1990 : มูลค่าตัวเลขต่อหน่วยเท่ากับล้านเหรียญสหรัฐ US \$m. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราประจำปี ค.ศ. 1998

3. ประเด็นปัญหาเรื่องการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือเขตแดนที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้

ประเด็นปัญหาเรื่องการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือเขตแดนที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ เป็นประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่สืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีต และยังเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง¹² โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาการอ้างสิทธิ์เหนือหมู่เกาะสแปรตลี (Spratly) นั้นถือเป็นประเด็นปัญหาความมั่นคงในระดับภูมิภาค ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนสิ้นสุดสงครามเย็น แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหา หรือหาข้อสรุปเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหานี้ได้

ในปัจจุบันประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ให้ความสำคัญเร่งด่วนกับการแก้ไขประเด็นปัญหาความไม่มั่นคงในทะเลจีนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีพิพาทเหนือหมู่เกาะสแปรตลี เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ถือได้ว่าอยู่ใกล้ชิดกับที่ตั้งของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้ง

¹² “ปัญหาความขัดแย้งในทะเลจีนใต้,” สยามจดหมายเหตุ, 33 (2535) : 919-922.

สมาชิกส่วนใหญ่ของอาเซียนก็มีความเกี่ยวข้องในฐานะเป็นคู่กรณี ดังนั้นกรณีพิพาทดังกล่าวนี้จึงถือได้ว่าเป็นกรณีพิพาทที่มีความเสี่ยงต่อความมั่นคงปลอดภัยหลักของอาเซียน ในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงปัญหาเหนือหมู่เกาะสแปรตลีโดยสังเขปดังนี้¹³

หมู่เกาะสแปรตลี เป็นหมู่เกาะซึ่งอยู่ในทะเลจีนใต้ระหว่างเกาะบอร์เนียวกับชายฝั่งเวียดนาม เป็นหมู่เกาะขนาดเล็ก ส่วนใหญ่เป็นเกาะปะการังจำนวนรวมกว่า 400 เกาะ มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ โดยเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนเส้นทางเดินเรือเชื่อมต่อระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกกับมหาสมุทรอินเดีย และยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญคือน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ดังนั้นจึงมีหลายประเทศที่คิดจะครอบครองหมู่เกาะแห่งนี้มาเป็นเวลานานแล้ว ประเทศที่อ้างสิทธิ์เหนือหมู่เกาะนี้มีทั้งหมดหกประเทศ คือ

สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ออกกฎหมายนำน่านน้ำอาณาเขตของตนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1992 อ้างอธิปไตยเหนือทุกเกาะในทะเลจีนใต้ รวมทั้งหมู่เกาะสแปรตลี ซึ่งจีนเรียกหมู่เกาะนี้ว่า หมู่เกาะน่านซา (Nansha) และหมู่เกาะพาราเซล (Paracels) โดยที่หมู่เกาะพาราเซลนั้นจีนยึดได้จากเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974 และต่อมาเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ. 1992 จีนตกลงให้สัมปทานแก่บริษัทน้ำมัน Crestone Energy ของสหรัฐฯ เพื่อสำรวจน้ำมันและก๊าซธรรมชาติบนพื้นที่ 25,000 ตารางกิโลเมตร บริเวณหมู่เกาะสแปรตลี ใกล้ชายฝั่งเวียดนาม ซึ่งสัญญาดังกล่าวมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1992 ปัจจุบันจีนมีทหารประจำการอยู่ในหมู่เกาะสแปรตลี เจ็ดเกาะ ในขณะที่จีน เวียดนาม และรัสเซียยังมีความขัดแย้งและความเป็นศัตรูต่อกัน จีนนั้นมองหมู่เกาะพาราเซลและสแปรตลีว่ามีความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ที่จะต่อต้านและขยายอิทธิพลของรัสเซียทั้งในภูมิภาคนี้ และในทะเลจีนใต้¹⁴ นอกจากนี้การยึดครองหมู่เกาะพาราเซล และบางส่วนของหมู่เกาะสแปรตลีของจีนยังเป็นการป้องกันไม่ให้หรือรัสเซียหรือเวียดนามมาตั้งฐานทัพในบริเวณนี้

ส่วนเวียดนามเคยปะทะทางทหารกับจีนในการแย่งชิงกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะสแปรตลี เมื่อปี ค.ศ. 1988 ซึ่งครั้งนั้นเวียดนามกล่าวหาว่าจีนจมเรือเวียดนาม สามลำ ยังผลให้ชาวเวียดนามเสียชีวิต 72 คน ถูกจับเป็นเชลย เก้าคน ปัจจุบันเวียดนามมีทหารประจำการอยู่ 21 เกาะ และมีสนามบินขนาดเล็ก

¹³ “ปัญหาความขัดแย้งในทะเลจีนใต้,” สยามจดหมายเหตุ : 919-922.

¹⁴ สุรัชย์ ศิริไกร, “ปัญหาหมู่เกาะพาราเซลและสแปรตลีในทะเลจีนใต้,” เอเชียปริทัศน์,

บนเกาะ 1 เกาะ เวียดนามนั้นเชื่อว่าจีนมีแผนจะครอบครองทะเลทั้งหมด เพื่อสร้างอิทธิพลแทนที่สหรัฐฯ และขัดขวางการเดินเรือของรัสเซีย และหากจีนสามารถยึดสแปรตลี่ได้ จีนจะสามารถโอบรัดเวียดนาม จากฝั่งทะเลจีนใต้ นอกเหนือจากโอบล้อมด้านพรมแดนจีน-เวียดนามทางภาคพื้นดิน จึงได้พยายาม ขัดขวางมิให้จีนครอบครองพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของเกาะในบริเวณนี้

ในขณะที่มาเลเซีย อ้างสิทธิ์บางเกาะในหมู่เกาะสแปรตลี่ เมื่อปี ค.ศ. 1979 และเข้ายึดครอง เกาะ Terum bu Layang Layang เมื่อปี ค.ศ. 1983 ปัจจุบันกำลังพัฒนาเกาะนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มาเลเซีย มีทหารประจำการบนเกาะ 4 เกาะ

ส่วนฟิลิปปินส์ อ้างสิทธิ์ 53 เกาะ และเคยออกกฎหมายประกาศว่าหมู่เกาะสแปรตลี่เป็นส่วน หนึ่งของฟิลิปปินส์เมื่อปี ค.ศ. 1958 เรียกว่า Kalayaan ปัจจุบันฟิลิปปินส์มีทหารประจำการอยู่บนเกาะ 8 เกาะ และมีสนามบินบนเกาะ 1 เกาะ

นอกจากนี้ไต้หวัน มีทหารประจำการบนเกาะ 1 เกาะ มีสถานีเรดาร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเรือประมงของตนบนเกาะไทปิง (Taiping) และบรูไน อ้างสิทธิ์เหนือเกาะลูซา (Louisa) ซึ่งเป็นเกาะสุดท้ายทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่เกาะสแปรตลี่ อย่างไรก็ตามบรูไนไม่ได้ส่งทหารไป ประจำการ

ความสำคัญของหมู่เกาะพาราเซลและสแปรตลี่ในด้านต่าง ๆ¹⁵

ความสำคัญของหมู่เกาะพาราเซลและสแปรตลี่ในด้านการเมือง และความมั่นคงนั้นมาจาก สาเหตุที่ว่า หมู่เกาะพาราเซล และสแปรตลี่อยู่ในทะเลจีนใต้ มีอาณาเขตติดกับประเทศจีน เวียดนาม มาเลเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ และไต้หวัน และตั้งอยู่บนเส้นทางเดินเรือที่สำคัญระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับ เอเชียตะวันออก ดังนั้น หากหมู่เกาะเหล่านี้ตกเป็นของจีน ไต้หวัน หรือเวียดนามตามที่กล่าวอ้างนี้ จะทำให้ประเทศเจ้าของดินแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีน หรือเวียดนามมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่เกาะในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ คือมาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน ซึ่งประเทศเหล่านี้ยังมีความหวาดระแวง ต่อจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชีย และในอดีตเคยสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ฝ่ายจีนในประเทศ

¹⁵ สุรัชย์ ศิริไกร, “ปัญหาหมู่เกาะพาราเซลและสแปรตลี่ในทะเลจีนใต้,” เอเชียปริทัศน์

เหล่านี้ แม้ว่าในปัจจุบันจีนจะยุติการให้ความช่วยเหลือแก่พรรคคอมมิวนิสต์ต่างๆทั้งในด้านอาวุธและอุดมการณ์ แต่ประเทศเหล่านี้ก็ยังไม่สู้จะวางใจจีนมากนัก เพราะจีนยังคงเป็นประเทศมหาอำนาจและกำลังพัฒนากองทัพให้ทันสมัยอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงกองทัพเรือและกำลังอาวุธนิวเคลียร์ ประกอบกับการที่มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในประเทศเหล่านี้ นอกจากนี้ทะเลในอาณาเขตหมู่เกาะสแปรตลีมีระดับความลึกของทะเลมาก เหมาะสำหรับการปฏิบัติการของเรือดำน้ำทำให้บริเวณนี้เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญไม่น้อย

ส่วนในด้านการคมนาคม ช่องแคบมะละกาเป็นบริเวณที่ใช้สัญจรกันอย่างคับคั่งมากเป็นอันดับสองของโลก¹⁶ และเป็นเสมือน “เส้นชีวิต” ของกองเรือพาณิชย์ญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันสหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีกองเรือใหญ่ที่สุดในโลกก็ต้องอาศัยช่องแคบมะละกา-หมู่เกาะสแปรตลีเป็นเส้นทางผ่านระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับฐานทัพต่างๆ ของตนไม่ว่าจะเป็นในเกาหลีใต้ หรือญี่ปุ่น ดังนั้น ประเทศที่ครอบครองหมู่เกาะสแปรตลีได้ก็สามารถควบคุมต่อเส้นทางการเดินเรือของประเทศต่างๆ ที่ต้องผ่านช่องแคบมะละกาไปยังฟิลิปปินส์ ไต้หวัน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น นอกจากนี้แล้วหมู่เกาะสแปรตลียังมีความสำคัญต่อการบินพาณิชย์ของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับส่วนอื่นๆของโลก เนื่องจากสายการบินพาณิชย์จำนวนมากจะต้องบินผ่านน่านฟ้าของหมู่เกาะสแปรตลีซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์จะมีอำนาจในการควบคุมน่านฟ้าเหล่านี้

สำหรับความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจนั้น ความต้องการน้ำมัน และการคาดหวังว่าจะค้นพบน้ำมัน และก๊าซธรรมชาติในปริมาณมากเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผลักดันให้ประเทศต่างๆ ที่อยู่รอบหมู่เกาะพาราเซล และสแปรตลีต่างแย่งชิงกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ ถึงกับมีการส่งกองกำลังเข้าไปครอบครองเกาะต่างๆ ตามขีดความสามารถทางทหารเท่าที่กองกำลังของตนสามารถจะทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนาม และฟิลิปปินส์ ซึ่งไม่มีแหล่งน้ำมันตามธรรมชาติเป็นของตนเอง และต้องอาศัยการซื้อน้ำมันจากต่างประเทศ¹⁷

ปัญหาการอ้างสิทธิ์เหนือหมู่เกาะสแปรตลีเป็นปัญหาซึ่งถือได้ว่า มีความล่อแหลมต่อความมั่นคงภายในภูมิภาคเป็นอย่างมาก เพราะเป็นประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีคู่กรณีหลายฝ่าย และเป็นความขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแย่งชิงพื้นที่ที่มีน้ำมัน และก๊าซ

¹⁶ สุรัชย์ ศิริไกร, “ปัญหาหมู่เกาะพาราเซลและสแปรตลีในทะเลจีนใต้,”

เอเชียปริทัศน์ : 49.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

ธรรมชาติเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ซึ่งหมายความว่าในยุคที่อาจจะถือได้ว่าประเด็นทางเศรษฐกิจนำการเมือง ประเทศใดที่สามารถครอบครองพื้นที่ดังกล่าวได้ ก็จะสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆสร้างความมั่งคั่งและความมั่นคงให้แก่ประเทศตนได้ สภาวะการณ์เช่นนี้ที่อาจจะทำให้ความขัดแย้งเข้มข้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้น ความพยายามในการหาทางแก้ไขปัญหาการอ้างสิทธิ์เหนือหมู่เกาะสแปรตลีมีมาตั้งแต่ในยุคสงครามเย็นแล้วแต่ยังไม่เคยสัมฤทธิ์ผล เนื่องจากการดำเนินการต่างๆยังไม่มีลักษณะจริงจังมากนัก

4. ปัญหาเรื่องการสะสมอาวุธในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปัญหาเรื่องการสะสมอาวุธในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นประเด็นปัญหาความมั่นคงที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่นักวิชาการให้ความสนใจเกี่ยวกับในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ใหม่ ซึ่งเพิ่งจะเกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงหลังสงครามเย็น แม้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนามในสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ (The Southeast Asian Nuclear Weapon Free Zone : SEANWFZ) แต่สิ่งที่กำลังเป็นภัยคุกคามต่ออาเซียน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนี้ ไม่ใช่อาวุธนิวเคลียร์ หากแต่เป็นการแข่งขันสะสมอาวุธตามแบบระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยตนเอง¹⁸ ศูนย์วิจัยของรัฐบาลสหรัฐฯ รายงานว่า ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็นตลาดซื้อขายอาวุธใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศกำลังพัฒนา โดยในช่วงปี ค.ศ. 1991 ถึง ค.ศ. 1994 กลุ่มประเทศดังกล่าวได้สั่งซื้ออาวุธคิดเป็นร้อยละ 30 ของการสั่งซื้ออาวุธทั้งหมด มากกว่าในช่วงปี ค.ศ. 1987 ถึง ค.ศ. 1990 ซึ่งมีเพียงร้อยละ 26.3 มูลค่าอาวุธที่ซื้อในช่วงปี ค.ศ. 1991 ถึง ค.ศ. 1994 สูงถึง 41,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ¹⁹

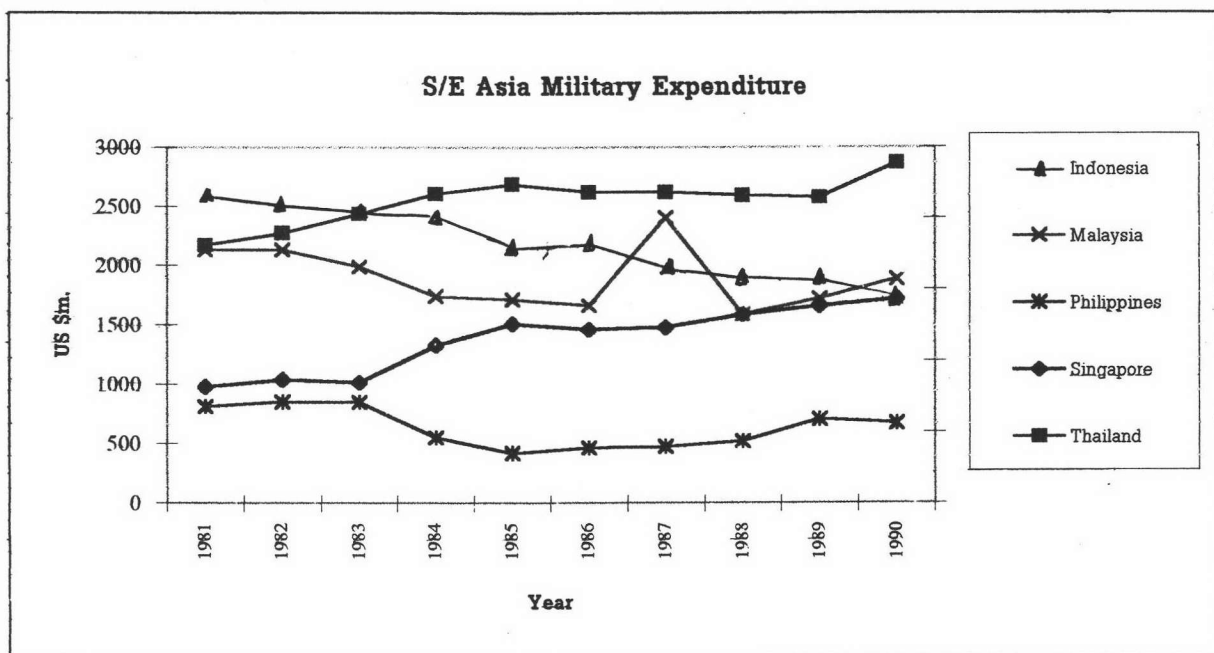
นักยุทธศึกษาหลายท่านได้พยายามศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาการสะสมอาวุธในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชีย-แปซิฟิก ซึ่งก็ได้ข้อสรุปไปในแนวทางที่สอดคล้องกันว่า ปัญหาการสะสมอาวุธนี้เกิดจากการที่ประเทศต่างๆในภูมิภาคมีความรู้สึกไม่มั่นใจกับสภาวะการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในระบบระหว่างประเทศในยุคสิ้นสุดสงครามเย็น และตระหนักว่า “ความไม่แน่นอน” นี้เองเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพของประเทศและภูมิภาคโดยรวม หากจะสังเกตมูลค่าการใช้จ่ายทางการทหารของประเทศต่างๆในเอเชีย-แปซิฟิก รวมไปถึงประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ ค.ศ. 1981-1990 (ดูตารางที่ 3)

¹⁸ “การแข่งขันสร้างสมอาวุธในอาเซียน,” สยามจดหมายเหตุ, 6 (2539) : 165.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

จะพบว่าประเทศอาเซียนทั้งหมดยกเว้นฟิลิปปินส์มีอัตราการเพิ่มค่าใช้จ่ายทางการทหารในระดับสูง และส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มสูงขึ้นอีกต่อไป²⁰

รูปที่ 3 กราฟแสดงค่าใช้จ่ายทางการทหารของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981-1990 : มูลค่าตัวเลขต่อหน่วยเท่ากับล้านเหรียญสหรัฐ US \$m. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราประจำปี ค.ศ. 1998

เมื่อดูจากแนวโน้มของ ค่าใช้จ่ายทางการทหารของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981-1990 จะเห็นได้ว่าสภาพการณ์เช่นนี้น่าจะยังคงส่งผลให้ตัวเลขของการใช้จ่ายทางการทหารของประเทศอื่นๆในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกันมีแนวโน้มที่จะขยับตัวสูงขึ้นตามกระแส ซึ่งในที่สุดอาจจะทำให้เกิดการแข่งขันกำลังอาวุธในระดับภูมิภาคตามมาก็ได้ สถานะเช่นนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความไม่มั่นคงของภูมิภาค ในส่วนของการจัดหาอาวุธเข้าประจำการในประเทศ พบว่าประเทศต่างๆไม่เพียงแต่เฉพาะอาเซียน แต่ยังรวมไปถึงจีน เกาหลีใต้ ไต้หวัน และอินเดีย

²⁰ Andrew Mack and Desmond Ball. "The military build-up in the asia-pacific region: Scope, causes and implications for security," Working Paper no. 264 (Australia : Strategic and Defence Studies Centre, 1992) p. 2.

ต่างให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมแสนยานุภาพของกำลังอาวุธทางน้ำ ที่น่าสังเกตก็คืออาวุธยุทโธปกรณ์ส่วนใหญ่ที่ประเทศเหล่านี้จัดซื้อ หรือมีโครงการที่จะจัดซื้อเป็นอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีอำนาจในการป้องกันและโจมตี มีเทคโนโลยีสูง และมีความคล่องตัวในการเคลื่อนที่มีศักยภาพในการทำงานในทะเลลึกมากกว่าอาวุธยุทโธปกรณ์เก่า ซึ่งเน้นในการทำงานในของเขตของทะเลชายฝั่งเช่นที่ผ่านมา

แม้ว่าผู้มีอำนาจในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ของประเทศต่างๆจะแถลงว่า การจัดซื้ออาวุธเข้าประจำการในกองทัพในยุคสิ้นสุดสงครามเย็นเป็นไปเพื่อการทดแทนอาวุธเก่าที่ใกล้จะปลดประจำการ และเป็นไปในขอบข่ายของความจำเป็นในการป้องกันตนเองเท่านั้น มิได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างฐานกำลังหรือเพื่อแข่งขันอำนาจทางการทหารกับประเทศเพื่อนบ้านแต่อย่างใด แต่ก็ต้องยอมรับว่าการวางยุทธศาสตร์ในการป้องกันประเทศในปัจจุบันก็ยังคงต้องเกี่ยวพันกับยุทธศาสตร์การป้องปราม ที่หมายถึงความคิดที่ว่าประเทศของตนจะต้องมีแสนยานุภาพเทียบเท่าหรือมากกว่าประเทศเพื่อนบ้าน²¹ ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องมือและหลักประกันความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศ ซึ่งสภาวะการณ์เช่นนี้อาจจะส่งผลให้การจัดหาอาวุธของประเทศต่างในภูมิภาคสูงขึ้น จนถึงระดับที่เรียกว่าการแข่งขันสะสมอาวุธในภูมิภาค หากไม่มีการสร้างความโปร่งใส ความเข้าใจอันดี หรือความตกลงระหว่างประเทศเสียก่อน

5. ปัญหาการแข่งขัน และความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ

ภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น ประเด็นทางเศรษฐกิจได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะมีความสำคัญต่อพัฒนาการ และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ จนในบางครั้งอาจกล่าวได้ว่า ยุคสิ้นสุดสงครามเย็นเป็นยุคแห่ง“นโยบายเศรษฐกิจนำการเมือง” ในระดับระหว่างประเทศ โดยประเทศต่างๆ มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจะเป็นเสมือนเครื่องบ่งชี้ถึงเสถียรภาพ และความมั่งคั่งของประเทศ ในระดับภายในประเทศการประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ และความเข้มแข็งที่เพิ่มมากขึ้นของธุรกิจเอกชน รวมไปถึงบรรษัทข้ามชาติยิ่งเป็นตัวกระตุ้นให้กระแสของอำนาจทางเศรษฐกิจทวีความรุนแรงมากขึ้น มาตรการกีดกันทางการค้าและภาษีหลายมาตรการถูกนำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อตอบโต้ฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่พัฒนาการของเทคโนโลยีก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการสื่อสารถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาและแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้การประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะที่ขยายออกไป 200 ไมล์ทะเล อาจจะทำให้สร้างความตึงเครียดการขัดแย้งและกระทบกระทั่งกันระหว่างประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกันได้

²¹ กลาโหม, กระทรวง. ยุทธศาสตร์ป้องกันประเทศ 2537, หน้า 42.

เช่นในกรณีของความขัดแย้งของการอ้างสิทธิ์พื้นที่จับสัตว์น้ำ แม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่ใช่ปัญหาที่รุนแรงมากนัก แต่หากไม่มีการนำประเด็นปัญหานี้มาปรึกษาหารือ ถึงวิธีการแก้ไขก็อาจจะปะทุกลายเป็นปัญหาใหญ่ในอนาคตได้ เนื่องจากในปัจจุบันชาวประมงไม่สามารถจับสัตว์น้ำในแนวชายฝั่งอย่างเพียงพอได้อีกต่อไป เนื่องจากจำนวนสัตว์น้ำมีปริมาณลดลงจึงมีความจำเป็นประเทศต่างๆจะต้องขยายน่านน้ำของตนออกไปให้ได้มากที่สุด ซึ่งแน่นอนว่าระยะ 200 ไมล์ทะเล หรือ 322 กิโลเมตรห่างจากฝั่งของประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะต้องมีส่วนที่เหลื่อมทับกันอย่างแน่นอน โดยกล่าวกันว่ามีเขตแดนจำนวนถึง 18 แห่ง หรือเป็นเนื้อที่กว่า 500,000 ตารางกิโลเมตรที่ซ้อนทับกันอยู่ และคาดว่าบริเวณเหล่านี้มีการจับสัตว์น้ำมากกว่า 70,000 ตัน และมีมูลค่ามากกว่า 50 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ต่อปี²² สถานการณ์เช่นนี้เป็นเหตุให้ฝ่ายต่างๆเกิดความหวั่นเกรงว่าการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่นับวันจะทวีเข้มข้นและความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆอาจจะนำมาซึ่งการใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศและภูมิภาคโดยส่วนรวมได้

นอกจากนี้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นว่าระบบระหว่างประเทศในยุคสิ้นสุดสงครามเย็นนั้นเป็นเรื่องของความท้าทายและโอกาสใหม่ๆ ซึ่งเป็นทั้งแรงจูงใจและอุปสรรคต่อความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือทางการเมือง ในส่วนของโอกาสใหม่นั้น คงจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของการสร้างและขยายความร่วมมือระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงในระบบระหว่างประเทศ เช่น

1. ผลประโยชน์ทางการเมือง การสิ้นสุดระบบสองขั้วอำนาจ ในยุคหลังสงครามเย็นทำให้ประเทศต่างๆมีอิสระ ไม่ต้องถูกจำกัดให้อยู่กับค่ายการเมืองใดๆอีกต่อไป สถานะเช่นนี้จะทำให้ประเทศต่างๆในภูมิภาคที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาความมั่นคง ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งต่างๆโดยตรงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาคม และ/หรือทำกิจกรรมทางการเมืองร่วมกับสมาคม ในการแจ้งของการแสดงความคิดเห็นและจัดการกับประเด็นปัญหาต่างๆด้วยตัวเอง สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นและแสดงจุดยืนของตนเอง ทั้งยังสามารถใช้วิธีการต่อรอง หรือประนีประนอมในการแก้ไขปัญหารักษาสิทธิประโยชน์ของตนเอง และเป็นการลดความเสี่ยงในการใช้กำลังจัดการกับปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่สำคัญไม่จำเป็นต้องรอความช่วยเหลือจากประเทศภายนอก ซึ่งอาจจะเข้ามาแทรกแซงหรือหวังผลประโยชน์ใดๆจากความร่วมมือที่สร้างขึ้นแต่เพียงอย่างเดียว

²² “กลุ่มประเทศอาเซียนขัดแย้งเรื่องประมงทางทะเล”, สยามรัฐ, (23 มีนาคม 2537) : 14.

2. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศต่างๆ เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะกระชับความร่วมมือกันในด้านต่างๆ โดยที่ความสำเร็จของระบบเศรษฐกิจเสรีซึ่งอาศัยกลไกตลาดได้ทำให้ประเทศต่างๆ หันมาให้ความสำคัญกับการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และความมั่งคั่ง ในขณะที่อุปสรรคในเรื่องของการกีดกัน และระบบพันธมิตรซึ่งเกิดขึ้นจากการแบ่งค่ายอุดมการณ์ในช่วงสงครามเย็นได้สิ้นสุดลง ซึ่งส่งผลให้ประเทศต่างๆ สามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้ง่ายขึ้น

สภาพการณ์เช่นนี้เองเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ประเทศต่างๆ หันมาให้สร้างและขยายความร่วมมือกันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือในทางเศรษฐกิจโดยตรง เช่น กรณีของการสร้างเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area—AFTA) เป็นแนวความคิดของนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุนของไทยในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะ โดยจะจัดให้มีการค้าเสรีปลอดภาษีในกรอบอาเซียนขึ้น ส่วนระยะเวลาในการลด หรือตัดอัตราภาษีศุลกากรสินค้าขาเข้าจากประเทศสมาชิกล้วนจะเกิดขึ้นเป็นลำดับภายในกำหนดระยะเวลา 10 ปี จากเดิมที่เคยกำหนดไว้ 15 ปี ซึ่งจะมีผลให้ประเทศสมาชิกทั้งหมดของอาเซียนจะต้องลดภาษีลงจนเหลือ 0-5% ภายในระยะเวลา 10 ปี เริ่มจาก 1 มกราคม 1993²³ การเกิดความร่วมมือในลักษณะนี้จะทำให้ประเทศที่อยู่ภายในกรอบของอาเซียนได้ประโยชน์ในแง่ของการค้าที่เสรีขึ้น สะดวกขึ้น และมีปริมาณมากขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า การดำเนินโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศของบางประเทศในบางโครงการ เช่น การสร้างความร่วมมือในลักษณะเหลี่ยมเศรษฐกิจ น่าจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการรวมตัวและขยายความร่วมมือของอาเซียนออกไปได้ โดยในขณะที่ระบบโลกมีกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและการค้าโลกที่เข้มข้นขึ้นในทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้อาเซียนต้องเผชิญหน้ากับการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้น การเพิ่มของแนวโน้มในการกีดกันทางการค้า และความจำเป็นในการสร้างอำนาจต่อรองในการเจรจา รวมทั้งการสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศสมาชิก ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อปกป้องและรักษาผลประโยชน์ทางด้านการค้าในภูมิภาคต่างๆ มากขึ้น ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองการเปลี่ยนแปลงของประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญในยุคสิ้นสุดสงครามเย็น เช่น การที่ ลาว เวียดนาม กัมพูชา พม่า และจีน ได้เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจมาเป็นกลไกตลาด ก็นับเป็นโอกาสอันดีที่จะประเทศต่างๆ เหล่านี้จะได้แสวงหาผล

²³ “ขัมมิทอาเซียน : ข้อมูลพื้นฐานของอาเซียน” แนวหน้า (19 กรกฎาคม 2537) : 4.

ประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งถือว่าเป็นแรงจูงใจที่ดีอีกทางหนึ่งที่จะทำให้ประเทศที่เหลือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกดึงกลับเข้ามาใกล้ชิดกัน ยกตัวอย่างเช่น โครงการสี่เหลี่ยม และหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่สำคัญวัตถุประสงค์ของโครงการนี้ก็เพื่อ ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคภายใต้หลักการแบ่งสรรทรัพยากร โดยมีภาครัฐบาลเป็นผู้นำการลงทุน โดยเน้นหนักด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ภาคเอกชนเป็นผู้นำการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งผลของการเน้นหนักในเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการคมนาคมให้กับพื้นที่ในโครงการนี้ เท่ากับเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับประเทศที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนในอนาคต ให้เป็นไปได้ได้อย่างสะดวกสบายขึ้น (ดังจะได้กล่าวไว้อย่างละเอียดในบทต่อไป)

โครงการหกเหลี่ยมเศรษฐกิจประกอบด้วย 6 ประเทศ อันได้แก่ ไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา พม่า และจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน)